

Oponentský posudok habilitačnej práce

Téma: **Kríza kultúry v kulturologickom diskurze**

Autorka: PhDr. Katarína Gabašová, PhD.

Oponent: prof. PhDr. Dalimír Hajko, DrSc.

1 / Náročnosť spracovania riešenej problematiky práce

Kľúčovou otázkou, ktorá vzniká pri posudzovaní odborných a vedeckých prác (vrátane, zdá sa, aj graduačných spisov sledujúcich udelenie vedeckej hodnosti) z oblasti kulturológie – býva nielen miera „spolupatričnosti“ k samotnej kulturológii ako „materskej“ alebo „partnerskej“ disciplíne s inou rovinou zovšeobecňovania poznatkov, ale predovšetkým spôsob, ako sa vedecké (bádateľské, výskumné) metódy viacerých disciplín, v danom prípade všeobecnej teórie kultúry, histórie, sociológie, filozofie, axiológie, antropológie a etiky a prípadne i viacerých ďalších čo aj marginálne vnímaných, dokážu navzájom odlíšiť a v odlišnosti formovať svoj vzájomný vzťah tak, aby bol pre všetkých účastníkov zmysluplný a vytvoril relatívne komplexný obraz problematiky, v našom prípade krízového stavu kultúry, o ktorý v práci ide. To všetko na báze textovej analýzy kľúčových diel vybraných autorov s dôrazom na významové aspekty pojmu „kríza kultúry“. Tento pohľad na záujmovú oblasť, neobyčajne zvyšujúci náročnosť spracovania témy, je podčiarknutý faktom, že zložitá problematika krízy kultúry očividne prekračuje úzko pochopené hranice kulturologického diskurzu a je vo svojej podstate interdisciplinárna.

V podstate a v konečnom dôsledku – ibaže niekedy s pomocou iného vedeckého jazyka – odpoveď na otázku krízy kultúry hľadali aj viacerí tvorcovia kultúrno-sociálnych kontextov v „našom civilizačnom okruhu“ (a nielen v ňom) už pred mnohými desaťročiami ba stáročiami. Mohli by sme v tomto zmysle povedať, že ide o večný problém, ktorý nepozná časové ani územné hranice. Opakovaný pocit krízy a potreba odpovede naň sa v rozličnej intenzite objavuje v celých dejinách kultúry. O to náročnejšie je vniest' záblesk nového poznania do poznatkov o tejto výskumnej problematike.

2 / Posúdenie úrovne spracovania práce

Jedným z deklarovaných cieľov habilitačnej práce bolo podrobiť koncept krízy kulturologickej reflexii a odpovedať na otázku, čo by mohlo dopomôcť k tomu, aby sa kríza kultúry stala pojmom, ktorý bude pre účely kulturologickej analýzy hľadať a vymedzovať podstatnú teoretickú dimenziu krízy kultúry ako javu osebe, nie ako vágneho kritéria hodnotenia stavu kultúry. Na túto veľmi správne položenú otázku odpovedala autorka celou svojou habilitačnou prácou a podoprela svoje tvrdenia nielen početnými citáciami minulých i súčasných autorít, ale aj – a to v neposlednom rade – vlastným uvažovaním a pôvodným bádáním, ktorému nechýbajú prvky originality, a to aj napriek tomu, že otvorene vychádza z priznaných teoretických východísk.

Posudzovaná práca ako celok splnila svoje vytýčené ciele v miere primeranej tomuto typu práce. Z tohto hľadiska ju možno hodnotiť vysoko kladne. Katarína Gabašová prináša v práci viacero inšpiratívnych, ba niekedy aj pozitívne provokujúcich momentov. Okrem iného aj preto, lebo habilitantka touto svojou prácou, ale aj svojím celkovým tvorivým zameraním, sa usiluje zaplňať citelnú medzeru, ktorá – nedá mi nepoznamenať – ešte stále existuje, a to aj napriek úctyhodnému úsiliu široko chápaného kolektívu univerzitných pedagógov, ktorého je habilitantka členkou, a to v oblasti výskumu dejín kultúry všeobecne a teoretického uvažovania o kríze kultúry osobitne. Ambíciou bolo podľa slov autorky „prispieť touto prácou do aktuálneho diskurzu o kultúre ako východiskovým materiálom otvoreným k ďalšiemu bádaniu“ (9).

3 / Prínos a úroveň výsledkov práce

Prednosťou Gabašovej prehľadu definícií kultúry a teoretických reflexií kultúry je optika niekoľkých rozličných vedeckých koncepcií a postojov, ktorá jej pomáha odhaliť skryté prvky a momenty chápania kultúry v historickom kontexte, a podporuje tak úsilie o prekonanie rozporu medzi ontologickým a epistemologickým reflektovaním kultúry mimo iného napríklad v kontexte fenoménu skúsenosti.

Svoje postrehy prehľbuje habilitantka pomocou sondy do diel štyroch rozličných autorov (Carl Friedrich von Weizsäcker, René Girard, Byung Chul Han, Sigmund Freud). Kľúčová pritom zostáva otázka, do akej miery sa podarilo autorke nájsť spoločnú syntetizujúcu odpoveď, ku ktorej by jednotlivé postoje prispeli svojím dielom tak, aby vytvorili možnosti pre formulovanie nových prístupov k fenoménu krízy a pre riešenie

problémov, ktoré z tohto javu vyplývajú. Okrem štyroch kľúčových mysliteľov autorka vymenúva celý rad zahraničných i domácich teoretikov, predovšetkým filozofov rozličnej proveniencie, ktorí prispeli k tvorbe filozofickej koncepcie teórie kultúry a javov, ktoré s ňou súvisia. Títo vedci pracujú často s navzájom nekompatibilnými pojmami, s predstavami pertraktovanými na rozličných úrovniach zovšeobecnenia. Aj tu však platí všeobecné tvrdenie, podľa ktorého, keď bádateľ prichádza do styku s pojmami, ktorých presnosť je sporná či diskutabilná a ktorých význam a obsah možno interpretovať rozličným spôsobom (no hlavným a konečným zámerom bádateľa je práve preto tieto pojmy presnejšie vymedziť pre potreby konkrétneho výskumu), správa sa v rámci explikácie tak, že sa pokúša príslušný pojem spresniť (vymedziť) najmä v tom zmysle, aby bol pre potreby daného výskumu použiteľný. Aj z tohto hľadiska možno bádateľské úsilie Kataríny Gabašovej hodnotiť pozitívne.

V intenciách habilitantkinho uvažovania cieľ explikácie primárne nespočíva v takomto prípade iba v odhaľovaní významu, v akom sa príslušný pojem spravidla používa, ale predovšetkým v úsilí tento pojem spresniť a modifikovať tak, aby bol pre výskum akceptovateľný a užitočný. Z metodologického hľadiska to má svoje výhody aj nevýhody. Správne je upozornenie na metodologické nejasnosti v súvislosti s redukovaním pojmu kríza na negatívne zafarbené konotácie na jednej strane a na chápanie krízy ako ozdravného procesu na strane druhej. Z hľadiska svojich vlastných hypotéz považuje za relevantné používanie pojmu kríza v podobe troch modelov vnímaných optikou R. Kosellecka. Je to v zásade akceptovateľný prístup, ktorý korešponduje s autorkiným úsilím vyjasniť pojem krízy kultúry z pozície vybraných interpretačných prístupov. Od Carla Friedricha von Weizsäckera známeho svojím budovaním mostov medzi filozofiou a fyzikou, cez psychoanalytické iniciatívy Sigmunda Freuda a jeho nasledovateľov, fundamentálnu antropológiu Reného Girarda, názory kórejsko-nemeckého kultúrneho teoretika Byung Chul Hana, ktorého postupy považuje autorka za komplementárne s postojmi Sorena Kierkegaarda, koncipuje habilitantka pomocou analýzy a komparácie svoju predstavu o možnostiach zhody v myšlienke nádeje na harmonizáciu západnej kultúry resp. civilizácie ako celku, osobitne vo vzťahu k prírode. Jej schéma konceptualizácie krízy kultúry, ktorú spracovala vo forme tabuľky je zaujímavá a užitočná. Spolu s ďalšími závermi potvrdzuje na relatívne malej kultúrnej vzorke prítomnosť dvoch kľúčových naratívov spojených s chápaním krízy. Podľa autorky z toho vyplýva, že kríza podlieha kultúrnym konštruktom.

To by za istých okolností mohlo u čitateľa ľahko vyvolávať dojem nenaplnenej jednoznačnosti a nedostatočnej presnosti používaných pojmov, azda aj vyvolávať obavu týkajúcu sa teoretickej úplnosti (teda skutočnosti, že príslušná teória zahŕňa všetky objekty a javy, na ktoré sa vzťahuje), ale najmä konzistentnosti (ubezpečenia, že neobsahuje navzájom sa vylučujúce tvrdenia). Tomuto riziku sa Gabašová pokúsila vyhnúť takým využitím záverov vybraných koncepcií, ktoré naznačujú možnosti východísk z krízy a jej riešenia.

Habilitačnú prácu Kataríny Gabašovej *Kríza kultúry v kulturologickom diskurze* vnímam ako dielo prehľadne mapujúce názory na vytýčený problém, inšpiratívne naznačujúce možnosti ďalšieho rozvíjania odpovedí na otázky týkajúce sa aktuálnych prístupov k interpretácii krízy kultúry a explikácii výsledkov kulturologického uvažovania. Pojmy ako napr. kultúra, kríza, askéza, identita, autenticita, individualizmus a pseudoindividualizmus, univerzalita, hodnota, komunikácia a ďalšie predstavujú už vo všeobecnosti skutočne zložitý problém z hľadiska explikácie a bez solídneho a metodologicky zdôvodneného interpretačného postupu by mohlo byť naše úsilie odsúdené na neúspech. Bolo by žiaduce, aby sme v konkrétnom spoločenskovednom výskume všeobecne akceptovali jednoznačnosť a presnosť (čo možno najväčšiu) používaných pojmov. To bolo aj autorkiným zámerom a táto požiadavka jednoznačne vyplýva z Gabašovej úvah; jej prítomnosť naznačuje, že autorka práce je pripravená riešiť i ďalšie otázky kulturológie invenčne a so širokým teoretickým záberom.

Vzhľadom na to, že uchádzačka si nekládla v habilitačnej práci za cieľ komplexne vyčerpať problematiku krízy kultúry ani existenciálnej krízy súčasného človeka alebo „krízového aspektu súčasného stavu sveta“, ale predovšetkým podrobiť koncept krízy kultúry kulturologickej reflexii a užšie vymedziť jeho základné dimenzie (z hľadiska jeho analyticko-teoretickej využiteľnosti), možno považovať cieľ práce za splnený.

4 / Posúdenie formálnej stránky práce (jazyk, štýl, štruktúra)

Z hľadiska jazyka, štýlu a štruktúry je predložená dizertačná práca na veľmi dobrej úrovni, nemám nijaké zásadné výhrady. Za drobný prehrešok voči štýlu považujem skutočnosť, že autorský plurál (pluralis majestatis) sa niekedy nečakane strieda s tretou osobou jednotného čísla. Nevidím taktiež dôvod na vyznačenie podkapitol číslom „1“ v prípadoch, keď ďalšia podkapitola nenasleduje. Názvy podkapitol v takomto prípade

vnímam skôr v úlohe podnázvov či podtitulov hlavných kapitol. Nesprávne je aj používanie predložky „na“ v spojení „alegória na človeka“, „kritérium na hodnotenie“, ako aj opakované používanie substantíva „rys“ namiesto správneho „črta“.

5 / Explicitne vyjadrený návrh na udelenie vedecko-pedagogického titulu docent

Predloženú habilitačnú prácu s názvom *Kríza kultúry v kulturologickom diskurze*, ktorej autorkou je Mgr. Katarína Gabašová, PhD., odporúčam prijať na obhajobu a po úspešnej obhajobe **odporúčam udeliť** autorke vedecko-pedagogický titul docent v odbore habilitačného konania a inauguračného konania **Kulturológia**.

V Bratislave, 15. januára 2021.

Prof. PhDr. Dalimír/Hajko, DrSc.